

Nr 298.

Av herr **Dahl, Georg**, och herr **Eriksson, Valfrid**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom m. m.*

I proposition nr 182 den 24 febr. har Kungl. Maj:t förelagt riksdagen förslag om revision av gällande arrendelagstiftning. Förslaget innebär dels att vissa ändringar med mycket vittgående konsekvenser skola företagas i den för riket i dess helhet gällande allmänna arrendelagen av 1907, samt dels att vissa jämkningar skola genomföras i den norrländska arrendelagen av 1909, varjämte denna senare lag skall utsträckas att gälla även för Värmlands län.

Flera av de förändringar i arrendelagstiftningen, som sålunda föreslagits, äro ägnade att väcka den största betänksamhet. Detta gäller ej endast de verkställda omarbetningarna av vissa paragrafer i de båda arrendelagarna utan jämväl jämkningarna i dessas tillämpningsområden. Vi anse oss därför böra hemställa, att riksdagen ville — med avslag å Kungl. Maj:ts proposition i vissa delar — besluta följande ändringar i denna.

De båda arrendelagarnas tillämpningsområden.

Jordsakkunniga, vilkas betänkande i vissa delar legat till grund för propositionen, föreslog, att den för bolag och skogsspekulanter i Norrland och Dalarne gällande s. k. norrländska arrendelagen skulle upphävas; i stället skulle i den allmänna arrendelagen inrymmas vissa, för nämnda grupper skogsägare avsedda, hela landet omfattande bestämmelser. Genom detta förfaringsätt skulle ernås, att arrendelagstiftningen för bolag och därmed jämställda jordägare skulle bliva ensartad över hela riket.

Kungl. Maj:t har icke följt detta förslag. Propositionen innehåller, att den norrländska arrendelagen med vissa förändringar ej blott skall bibehållas för hela sitt nuvarande tillämpningsområde utan jämväl utsträckas att avse även Värmlands län. För övriga delar av landet inrymmas i den allmänna arrendelagen vissa specialbestämmelser, avseende arrenden å bolags och skogsspekulanter fastigheter. Beträffande avgränsningen av de arrenden, som skola lyda under den norrländska arrendelagen, har i denna icke föreslagits någon ändring. Minimigränsen har sålunda bibehållits vid 4 har inrösningsjord. För de till

allmänna arrendelagens särskilda, strängare bestämmelser hänförliga bolagsarrenden i södra Sverige har däremot föreslagits en annan avgränsning. Kungl. Maj:t upptar här en minimiareal av 4 har odlad jord och en maximiareal 25 har dylik jord.

Den för södra Sveriges bolagsarrenden sålunda föreslagna minimigränsen ligger i realiteten något högre än norrlandslagens. Kungl. Maj:t har motiverat denna ändring därmed, att det kan vara av betydelse för jordägarna i de södra landsdelarna med dessas högt utvecklade skogsbruk att få disponera de mindre jordbrukslägenheterna å skogarna som skogsarbetarbställen. Detta kunde emellertid försvåras, om dessa lägenheter fördes in under lagens, i socialt syfte tillkomna, strängare föreskrifter.

Införandet av en övre gräns av 25 har har motiverats därmed, att arrenden över nämnda gräns hade karaktären av rena »affärsarrenden». Dessas innehavare vore ekonomiskt så starka, att de ej behövde den sociala arrendelagstiftningens särskilda skydd.

Såsom motiv för frågåendet av jordsakkunnigas förslag om inordnande av hela landets arrendelagstiftning i en gemensam författning, varefter den norrländska arrendelagen skulle upphöra att gälla, har Kungl. Maj:t anfört, att förhållandena i rikets olika delar vore så skiftande, att det funnes grund för att hava en differentierad lagstiftning. Ävenså har Kungl. Maj:t tagit starkt intryck av de av herr Lindhagen i hans i propositionen omförmälda skrift framförda yrkanden om att norrlandslagen ovillkorligen borde bibehållas för sitt tidigare tillämpningsområde.

Propositionens motivering för den norrländska arrendelagens utsträckande att avse även Värmland är synnerligen märklig. Då propositionen innehåller, att en speciell bolagsarrendelagstiftning — låt vara av något mjukare art än den norrländska — skall genomföras för hela södra Sverige, samt då Värmland alltså automatiskt skulle hava gått in under denna, så hade man kunnat förvänta, att Kungl. Maj:t skulle ha framlagt synnerligen starka motiv, då Kungl. Maj:t nu lösbyter Värmland från södra Sverige, dit det i arrendelagshänsende hittills hört, samt flyttar över landskapet till den strävare behandlade norrlandsgruppen. Vid granskning av propositionen finner man emellertid, att inga som helst saksål presterats för berörda åtgärd. I det till lagrådet remitterade arrendelagsförslaget står Värmland hänfört till de för södra Sverige meddelade bestämmelserna. I lagrådet gjordes ingen erinran häremot. När sedan propositionen nu förelades riksdagen, befanns, att Värmland flyttats in under norrländska arrendelagen. I arrendelagspropositionen innehålls icke någon motivering för åtgärden. Däremot behandlas saken på några rader i propositionen nr 191 med förslag till lag angående uppsikt å vissa jordbruk. I denna påpekas, att den nuvarande uppsiktslagen gäller i Värmland. Vidare framhålles, att i vissa yttranden över lagförslaget uttalats önskan om, att Värmland beträffande *vanhävdslagstiftningen* även fortfarande skulle jämföras med Norrland, d. v. s. uppsiktslagen borde äga lika vidsträckt tillämplighet i Värmland som i Norrland. Härefter säger sig Kungl. Maj:t i princip hysa den meningen, att uppsiktslagen endast bör träffa jord, å vilken arrendelagen tillämpas.

Härav följer då logiskt, att om uppsiktslagen skall få en likvärdig omfattning i Norrland och i Värmland, så måste då även den norrländska arrendelagen införas i Värmland.

Det sätt på vilket enligt vad ovan sagts den för bolag och därmed jämställda jordägare avsedda arrendelagstiftningen avgränsats beträffande sin tillämplighet i skilda delar av landet kunna vi icke godkänna. Redan i fråga om lämpligheten av Kungl. Maj:ts beslut att avvisa jordsakkunnigas förslag om en enhetlig och gemensam arrendelagstiftning för hela landet måste man ställa sig betänksam. Även om ett borttagande av den norrländska arrendelagen samt genomförande av en likformig bolagsarrendelagstiftning för hela landet skulle hava medfört vissa uppmjukningar i de för Norrland nu gällande särskilda bestämmelserna, hade några olägenheter härav knappast behövt befaras. På denna punkt vilja vi emellertid nu icke framföra några yrkanden.

Vad däremot beträffar lösbrytandet av Värmland i arrendelagshänseende från södra Sverige och dess inflyttande under norrländska arrendelagens tillämpningsområde vilja vi inlägga en bestämd gensaga. De motiv, som framlagts för denna åtgärd, äro av rent formell natur. Man vill bibehålla ett visst samband mellan arrende- och uppsiktslagstiftningen. När sedan önskemål framförts om att Värmland beträffande den senare lagstiftningen skall jämsättas med Norrland, så finner man sig då, för att ej behöva bryta nämnda samband, böra införa även den norrländska arrendelagen i Värmland. Detta län får sålunda den norrländska arrendelagstiftningen med dess extrema bestämmelser på köpet bara för att länet skall få behålla den norrländska varianten av vanhävdslagstiftningen. Förvisso ytterst vittgående och kännbara verkningar av en ringa och tämligen betydelselös anledning. Det är upprörande, att Kungl. Maj:t av så rent formella motiv stöper om en hel landsändas arrendelagstiftning utan att ens gå in i någon som helst realprövning av frågan. I propositionen förebringas icke någon utredning om huruvida det förefinnes något behov av den norrländska arrendelagen i Värmland ej heller undersökes huru den skulle komma att verka i detta län. Än mindre har prövats, om det skulle medföra några vådor, att uppsiktslagen därstädes finge samma tillämplighet, som den föreslagits skola erhålla i övriga delar av södra Sverige.

Den formella och lättvindiga behandling, som Kungl. Maj:t sålunda givit denna betydelsefulla fråga, föranleder oss att framlägga några praktiska synpunkter å densamma. Vad som vid frågans bedömande bör vara avgörande äro de skiljaktigheter, som förefinnas emellan den norrländska arrendelagen och de i den allmänna arrendelagen föreslagna speciella bolagsbestämmelserna för södra Sverige. Det gäller att undersöka, om de sydsvenska eller de i norrlandslagen intagna stadgandena passa bäst för Värmland.

Beträffande arrendetiden äro båda lagarna lika. Däremot föreligger en avsevärd skillnad i fråga om deras avgränsning av de jordbruk, som skola lyda under bolagsbestämmelserna. Norrlandslagen hänför hit alla upplåtelser över 4 har inrösningsjord. Någon maximigräns, avskiljande de s. k. affärsarrendena finnes ej. Allmänna arrendelagens bolagsbestämmelser återigen träffa endast jordbruk mellan 4 och 25 hektar *odlad jord*. Vi hysa för vår del den uppfatt-

ningen, att denna sistnämnda avgränsning lämpar sig avsevärt bättre för Värmland. Detta län är, vilket Kungl. Maj:t synes hava förbisett, i sina södra samt delvis även i de mellersta och västra delarna en övervägande jordbruksbygd. Å bolagsegendomarna finnas i ej ringa antal stora arrendeupplåtelser av ren affärsarrendetyp; sådana arrenden alltså, som ej ens jordkommissionen och herr Lindhagen ansett böra gå in under den sociala arrendelagstiftningen. Den övre arealgränsen för de under de sociala arrendelagsbestämmelserna lydande jordbruken är alltså i Värmland väl behöflig.

Den undre arealgränsen för samma arrenden är i Norrland 4 har inrösningsjord och i södra Sverige 4 har odlad jord; en något vidsträcktare gräns i de södra landsdelarna alltså, vilket i propositionen med all rätt motiverats därmed, att det i södra Sverige högt utvecklade skogsbruket behöver en större avtalsfrihet vid upplåtandet av skogsarbetarlägenheter, samt att dessa skogsarbetartorp i regeln vore och måste vara så stora, att de skulle falla över gränsen 4 har inrösningsjord. Kungl. Maj:t har nu icke presterat någon utredning om, att Värmlands skogsbruk skulle drivas mindre rationellt eller med mindre intensitet än i andra delar av södra Sverige. Ej heller har framvisats någon annan omständighet, som styrker, att den värmländska skogshanteringen skulle hava mindre behov av avtalsfrihet beträffande skogsarbetartorpen än övriga landsdelar söder om Dalälven. Det finnes därför icke någon som helst saklig grund för Kungl. Maj:ts åtgärd att beträffande skogsarbetarlägenheterna jämställa Värmland med Norrland. För vår del hålla vi tvärt om före, att Värmlands skogsbruk beträffande intensiv drift och rationell skogsvård icke står efter någon annan landsända, utan kanske fastmer ligger främst i landet. Vi anse det därför vara obilligt att förmena det värmländska skogsbruket den rörelsefrihet, som näringen ansetts behöva i angränsande provinser. Den undre gränsen för de arrenden, som skola lyda under de strängare bestämmelserna, bör därför även i Värmland ligga vid 4 har odlad jord.

Beträffande byggnadsskyldigheten råder i huvudsak överensstämmelse mellan norrlandslagen och de stadganden, som i propositionen föreslagits för södra Sveriges bolagsarrenden. I fråga om arrendatorns rätt till husbehovsvirke och bete innehålla däremot de båda lagarna olika bestämmelser. Norrlandslagen stadgar beträffande betet, att arrendatorn, därest å den arrenderade jorden ej finnes erforderligt bete för de hästar och nötkreatur, som kunna vinterfödas därå, skall vara berättigad till nödigt bete å fastighetens skogsmark. Någon motsvarande bestämmelse har ej, och det med rätta, införts i allmänna arrendelagen. Supplementär betesrätt å skogsmarken har alltså ej ifrågasatts för Sydsveriges bolagsarrendatorer. Anledningen härtill angives i propositionen vara, att i samtliga inkomna yttranden på det livligaste avstyrkts, att arrendatorerna skulle tillerkännas ovillkorlig betesrätt utanför det arrenderade området.

Undersöker man nu, huru förhållandena härutinnan gestalta sig i Värmland, så torde man finna, att inom detta län olägenheterna av en lagstadgad betesrätt å skogsmarken äro lika betydande som inom övriga delar av södra Sve-

rige. Det värmländska skogsbruket står, såsom vi redan ovan framhållit, i fråga om rationell drift fullt i nivå med Sydsveriges i övrigt. Skadorna för skogsskötseln av ett lagstadgat skogsbete bleve i Värmland minst lika avsevärda som på något annat ställe. Därtill kommer, att betydande delar av länet äro jordbrukstrakter med höga kreaturstammar i förhållande till skogsarealen. I sådana orter bliva skadorna av skogsbetet än mer betydande. Å andra sidan gälla för Värmland icke de jordbrukstekniska skäl, som i fråga om Norrland åberopats som grund för arrendatorernas rätt till skogsbete. Jordbruket i Norrland har ansetts vara så svagt, att det icke kunde reda sig utan tillgång till skogsbete. Detta argument är ej tillämpligt på Värmland, möjligen med undantag för de nordligaste socknarna. De värmländska jordbruken äro jämförliga med de sydsvenska och torde få anses vara så bärkraftiga och så pass inriktade på rationella driftsmetoder, att de gott kunna reda sig utan en lagfäst rätt till skogsbete.

Vi förmena sålunda, att beträffande arrendelagstiftningens föreskrifter om betet Värmland bör samordnas med södra Sverige och ej inordnas under norrlandslagstiftningen.

Vad ovan sagts om betet gäller i viss mån även rätten till husbehovsvirke.

I enlighet med vad ovan anförts få vi sålunda såsom vår mening uttala, att norrländska arrendelagens giltighetsområde ej bör utsträckas till Värmland.

Stadgandena om arbetskyldigheten och prissättningen härå.

De i lagförslagets § 7 meddelade föreskrifterna om arbetskyldighet för arrendatorerna äro i vissa hänseenden av den art, att de förtjäna närmare granskas.

Såväl jordsakkunniga som Kungl. Maj:t hava avvisat jordkommissionens förslag om att arrendelagen borde innehålla ovillkorligt förbud mot införande av arbetskyldighet i kontrakten. I stället hava diverse andra bestämmelser införts i lagen i syfte att förhindra, att arrendatorernas arbetskraft blir otillbörligt exploaterad. Jordsakkunniga föreslogo i detta hänseende, att lagen skulle innehålla en för alla jordägare tvingande föreskrift därom, att arrendatorns arbete städse skulle betalas efter gällande dagspris. I kontrakten intagna prislistor skulle sålunda vara ogiltiga, i den mån de avveko från ortens pris vid tiden för arbetets utförande. Propositionen har med någon förändring upptagit denna princip. Den föreskriver visserligen icke direkt, att den kontraktsstipulerade arbetskyldigheten skall betalas efter gällande dagspris, men den bygger på den tysta förutsättningen att så i regel skall ske. Propositionen säger nämligen, att därest icke i kontraktet uttryckligen stadgats, att arrendatorernas arbete skall betalas efter gällande ortspris, så skall, därest arbetspriserna stigit efter avtalets ingående, den sålunda inträdda stegringen tillgodoföras arrendatorn i form av förhöjning i arbetslönen.

Följden av propositionens stadgande skulle bliva, att ersättningen för arrendatorernas arbete städse måste hållas rörlig och ej kan fixeras i arrendekontrakten. Det blir nämligen omöjligt för jordägarna att i kontrakten intaga fixa prislister, om lagen, såsom nu föreslagits, föreskriver, att dessa prislister ej få gälla utan skola följa prisindex svängningar samt höjas, så snart priserna å arbetsmarknaden stiga, varemot kontraktens prislister skola behålla gällande kraft, om arbetsprisen i öppna marknaden sjunka under dem. Prisavtalet får då karaktären av mot jordägaren gällande minimipris, som frångås, så snart arbetsprisindex stiger. Givetvis kunna jordägarna under sådana förhållanden aldrig fastställa bestämda prislister i kontrakten, utan dessa måste beträffande prisen hänvisa till träffande av nya avtal årligen eller oftare.

Detta lärer i sin tur medföra, att många skogsägare komma att draga sig för att fortsätta med det nu eljest — särskilt å skogsegendomarna — allmänt tillämpade systemet med kontantarrenden. Man lärer bliva mindre hågad för att fastläsa arrendeavgälden vid en kontant, av konjunkturen oberoende summa, om man av lagen förhindras att fastställa priserna för arrendatorernas arbete till fasta, i skäligen relation till arrendesumman beräknade belopp.

Vi känna oss ytterst tveksamma om det gagneliga i att på sätt, som av Kungl. Maj:t här föreslagits, åsidosätta det fria prisavtalet mellan jordägare och arrendator i vissa delar samt lagfästa tendentiösa regler för de ekonomiska uppgörelserna emellan dessa parter. I varje fall kunna de av Kungl. Maj:t föreslagna reglerna förväntas komma att leda till stridigheter och slitningar mellan jordägare och arrendatorer.

Jämväl mot ett annat i § 7 meddelat stadgande ställa vi oss synnerligen betänksamma. I paragrafens första stycke, andra punkten, stadgas skyldighet för jordägaren att tillhandahålla arrendatorn sådant arbete som enligt kontraktet åligger denne. Försummelse från jordägarens sida härutinnan medför skadeståndsrätt för arrendatorn.

Måhända får denna bestämmelse tolkas så, att nämnda skadeståndsrätt för arrendatorn ej inträder, om jordägaren kan påvisa naturhinder (lågt vattenstånd som omöjliggör flottning el. dyl.), brandskada eller annan omständighet, vilken måste rubriceras som force majeure, såsom anledning till arbetenas inställande. Men huru blir det, om exempelvis skogsarbetena måste inställas på grund av så stark konjunkturförsämring, att inga skogsprodukter kunna avsättas? Eller om en skogsägare nödgas inställa alla avverkningar, emedan strejk råder vid flottleden, så att man riskerar att ej få ut virket, innan det blir förstört. Måne ej den i § 7 föreslagna bestämmelsen då skulle kunna förämla, att skogsarbetarna tillerkändes skadeståndsrätt för uteblivna arbetsförtjänster.

En bestämmelse av denna art är enligt vårt förmenande synnerligen svårberäknelig till sina konsekvenser och bör därför ej få ingå i arrendelagen.

I enlighet med vad ovan sagts anse vi, att hela första stycket av § 7 bör utgå.

Sammanfattning.

I anslutning till det föregående få vi hemställa,

att riksdagen ville besluta

dels att den norrländska arrendelagen ej utsträcker till Värmlands län, utan att detta allt fort får bli lydande under allmänna arrendelagen, samt dels att första stycket av § 7 i Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändring av allmänna arrendelagen utgår.

Stockholm den 18 mars 1927.

Georg Dahl.

Valfrid Eriksson.
